

תפקידן של הרשתות החברתיות בלמידה ושילוב חברתי בקרב סטודנטים יוצאי אתיופיה

יעל קלי	נלי אליאס	מיטל אמזלג
אוניברסיטת חיפה yael.kali@gmail.com	אוניברסיטת בן-גוריון בנגב enelly@bgu.ac.il	אוניברסיטת חיפה meital@ruppin.ac.il

The Role of Social Media in Learning and Social Integration Among Students of Ethiopian Origin

Meital Anzalag	Nelly Elias	Yael Kali
University of Haifa	Ben-Gurion University of the Negev	University of Haifa

Abstract

Students of Ethiopian origin are amongst the poorest and weakest populations in the Israeli society. They have to deal with social and cultural gaps in addition to economic difficulties and racial stereotypes. In this respect, the present research aims to identify various social, cultural and academic resources, which social media could offer to these youngsters for the better adjustment to the academic studies and social integration. 136 Israeli-born students and 36 students of Ethiopian origin participated in a survey. In addition, 385 posts from a Facebook group that was spontaneously opened by students in conjunction to an academic course were analyzed. The findings indicate that there is a digital gap between the Israeli-born students and students of Ethiopian origin. In addition, students of Ethiopian origin did not take an active part in the online Facebook group, thus pointing to a peripheral (lurking) pattern of participation.

Keywords: students of Ethiopian origin, social integration, cultural learning, learning communities, social media.

תקציר

סטודנטים יוצאי אתיופיה שייכים לאחת הקבוצות העניות ביותר באוכלוסייה היהודית בישראל. הם מתמודדים עם פערים חברתיים ותרבותיים בנוסף לקשיים כלכליים וסטריאוטיפים גזעניים. בהקשר זה המחקר הנוכחי שואל האם רשתות חברתיות מקוונות יכולות להציע משאבים חברתיים, תרבותיים ולימודיים שאינם זמינים בדרכי תקשורת אחרות לשילובם של צעירים אלו במערכת ההשכלה הגבוהה? הממצאים מבוססים על סקר בו השתתפו 136 סטודנטים מקבוצת הרוב, ו-36 סטודנטים יוצאי אתיופיה, וכן ניתוח 385 פוסטים מקבוצת הלמידה בפייסבוק. נמצא, כי קיים פער דיגיטלי בין סטודנטים יוצאי אתיופיה לבין סטודנטים מקבוצת הרוב. בנוסף, סטודנטים יוצאי אתיופיה לא לקחו חלק פעיל בקבוצת פייסבוק, שנפתחה באופן ספונטני על ידי סטודנטים בהקשר לקורס אקדמי בו למדו. דפוס ההשתתפות של הסטודנטים יוצאי אתיופיה בקבוצה זו היה פריפריאלי והסתכם בצפייה בלבד.

מילות מפתח: סטודנטים יוצאי אתיופיה, שילוב חברתי, למידה תרבותית, קהילות למידה, רשתות חברתיות מקוונות.

מבוא

המחקר הנוכחי עוסק בסטודנטים יוצאי אתיופיה, השייכים לאחת הקבוצות החלשות ביותר באוכלוסייה היהודית בישראל (וייסבלאי, 2010). קהילה זו מתמודדת באופן יומיומי עם ההשלכות של היותה בעלת צבע עור שונה מזה של אוכלוסיית הרוב, ההופך אותה לקהילה של "עולים תמידיים" בחברה הישראלית (בן עזר, 1992) ומקשה עליה להשתלב בתוכה (Elias & Kemp, 2010; Ringel, Ronell & Getahun, 2005).

בנוסף לקשיים כלכליים וחברתיים, סטודנטים יוצאי אתיופיה חווים גם קשיים תרבותיים, הבאים לידי ביטוי בהיכרות חלקית עם תרבות הרוב (כורס והורנצ'יק, 2013). על כן, תהליך שילובם בתוך אוכלוסיית הרוב, כרוך בהכרח בהסתגלות למנהגים תרבותיים, שפה, מערכת פוליטית, נורמות חברתיות, אורחות חיים ועוד (Zadeh, Geva & Rogers, 2008; Phinney, Horenczyk, Liebkind & Vedder, 2001). לתהליך זה של שינוי תרבותי נתייחס כאן למידה תרבותית.

ללמידה תרבותית מוצלחת נדרש מגע ישיר, חיובי ומתמשך עם סטודנטים מאוכלוסיית הרוב. מגע זה חסר לסטודנטים יוצאי אתיופיה, אשר מתמודדים באופן יומיומי עם הדרה חברתית וביטויי גזענות מצד החברה הקולטת, התמודדות המובילה לתחושות של תסכול וניכור (אלמוג, 2012). לאור זאת, רשתות חברתיות מקוונות עשויות להוות תחליף לתקשורת עם סטודנטים מאוכלוסיית הרוב, עבור סטודנטים יוצאי אתיופיה.

לרשתות חברתיות מקוונות משאבים חברתיים, תרבותיים ואקדמיים, אשר אינם זמינים או נגישים בדרכי תקשורת אחרות. משאבים אלה עשויים לסייע לסטודנטים יוצאי אתיופיה בלמידה תרבותית ואקדמית ובשילוב חברתי, מאחר והאינטראקציות ברשת משאירות עקבות דיגיטאליים, המאפשרות לסטודנטים יוצאי אתיופיה להתבונן, להכיר וללמוד בקצב המתאים להם את הנורמות, השפה וההתנהגות של סטודנטים מאוכלוסיית הרוב (Bosch, 2009; Elias & Lemish, 2008; Jürgens, 2012).

יתרה מזאת, רשתות חברתיות מקוונות פועלות לא רק כתשתית לצריכת תוכן ולשיתוף מידע, אלא גם כזירה לאינטראקציות ומאפשרות יצירת קשרים חברתיים עם חברים באוכלוסיית הרוב, שלא היו אפשריים במציאות בלתי מקוונת (Clafferty, 2011; Elias & Lemish, 2009; Steinfield, Ellison & Lampe, 2008). קשרים אלה מקנים תמיכה חברתית ורגשית החשובה כל כך בהתמודדות מול הקשיים אותם חווים מהגרים במהלך השתלבותם בחברה המארחת בכלל (Chen, Choi & Kay, 2011) ובמהלך ניסיונם להשתלב במערכת ההשכלה הגבוהה בפרט (Ellison et al., 2007).

ואולם, למרות הפוטנציאל של הרשתות החברתיות המקוונות להוות תשתית שתתמוך בהשתלבותם של מהגרים בחברה, הספרות המחקרית מראה כי האפשרות שלהם לנצל פוטנציאל זה מוגבלת, מאחר ולרובם אין אוריינות דיגיטלית ולעתים גם אין גישה לאמצעים טכנולוגיים – מה שמוגדר בספרות כפער דיגיטלי (מרדלר, 2013). הפער הדיגיטלי הוא תופעת לוואי חברתית הנלווית לעידן המידע שמעמיקה ריבוד והפרדה בין קבוצות שיש להן נגישות אליו והמיומנויות הנדרשות לרכוש ידע בזכותו, ובין כאלה שאין להן (ליסיצה וציאצ'אשוילי-בולוטין, 2013; Hargittai, 2010).

הפער הדיגיטלי עלול להיות מוחשי במיוחד בעולם האקדמי בו נעשה שימוש הולך וגובר בכלים טכנולוגיים לצורך למידה. בשנים האחרונות מורים ומרצים פותחים קבוצות סגורות לצורכי למידה ברשת החברתית המקוונת, ומעצבים אותן כחלק מהקורס. בקבוצה סגורה זו המורה/המרצה הוא אחד מחברי הקבוצה, ולכן הוא יכול לקיים פעילויות לימודיות בתוכה, ולנהל את שיתוף התוכן הדיגיטאלי ואת הלמידה. שימוש מסוג זה מזמן אינטראקציות בינו לבין הלומדים, כמו גם בין החברים הלומדים בקבוצה לבין עצמם, כך שנוצר מרחב וירטואלי לדיונים ולשיתוף בידע (מישר-טל, קורץ ופיטרסה, 2012; תדהר, שגיא, לוין-פלד וקלי, 2012; Blattner & Fiori, 2012; Rimor & Arie, 2013; Kurtz, 2013).

בנוסף, הסטודנטים משתמשים ברשתות חברתיות באופן לא פורמאלי לצורכי לימודים. הם פותחים ביוזמתם קבוצות שמטרתן היא דיון בנושאי ההרצאות, החלפת חומרי למידה, שאילת שאלות ומענה להן, העלאת פתרונות לתרגילים ועוד. וכך, בעזרת אינטראקציות ושיתופיות, הם לומדים עם עמיתים, מקבלים משוב ומשפרים את ביצועיהם (Wang, Woo, Clafferty, 2011; Kurtz, 2013; Quек, Yang & Liu, 2012).

סביר להניח שבקבוצות הלמידה הספונטאניות הללו (Ambient learning groups) (LINKS, 2012), מתקיימים גם תהליכים חברתיים, להם יש השפעה על התהליכים הלימודיים. קרי, ככל שחברי הקבוצה ירגישו עצמם חלק מהזרם המרכזי שלה, או לפחות מקובלים על זרם זה, כך יעלו רמת מעורבותם בלימודים והישגיהם (דובינר, 2012).

המחקר הנוכחי יוצא מנקודת הנחה כי סטודנטים הבאים מרקע מוחלש, להם חסרים המשאבים הדרושים להצלחה בלימודים, יכולים לצאת מרווחים במיוחד מהתהליכים החברתיים האלה מאחר והרשת יכולה למלא חסכים ולצמצם פערים שאין להם מענה בהוראה אקדמית סטנדרטית, כמו גם בתקשורת בלתי אמצעית עם העמיתים לספסל הלימודים.

עד כה מחקרים מעטים מאוד נעשו על השתלבותם של סטודנטים יוצאי אתיופיה במערכת ההשכלה הגבוהה בישראל. מעט מאד ידוע גם על תרומתן של רשתות חברתיות מקוונות לשילוב סטודנטים מקרב קבוצות מיעוט בכלל ומהגרים בפרט. המחקר הנוכחי, שיערך במסגרת מרכז המצוינות "למידה בקהילות מוגברות טכנולוגיה (LINKS)", ישלב מסגרות תיאורטיות ומתודולוגיות מתחום החינוך ומדעי הלמידה, כמו גם מתחום מדעי החברה והתקשורת, על מנת לענות על חוסר זה.

מטרת המחקר, אם כך, הינה להתחקות אחר תרומת הרשתות החברתיות לתהליכים של למידה תרבותית ואקדמית, לשילוב החברתי ותחושת ההצלחה בלימודים בקרב סטודנטים יוצאי אתיופיה. על מנת להשיג מטרה זו, הוגדרו שאלות המחקר הבאות:

1. כיצד בא לידי ביטוי הפער הדיגיטלי, בהקשר להיסטורית השימוש ברשתות חברתיות, בין סטודנטים יוצאי אתיופיה לבין סטודנטים מאוכלוסיית הרוב;
2. מהם השימושים שעושים סטודנטים יוצאי אתיופיה ברשתות חברתיות מקוונות בהקשר ללימודים האקדמיים ובמה הם שונים מהשימושים של סטודנטים מאוכלוסיית הרוב;
3. באיזה אופן תורמות רשתות חברתיות מקוונות ללמידה תרבותית ושילובם החברתי של סטודנטים יוצאי אתיופיה.

מערך המחקר

המחקר התבצע במסגרת קורס שנתי למיומנויות מחשב במסגרת מכינה קדם-אקדמית, בה לומדים סטודנטים יוצאי אתיופיה לצד סטודנטים מאוכלוסיית הרוב. המחקר נערך באופן דו-שלבי שכלל:

שלב ראשון: סקר שמטרתו לבחון ולמפות כמותית את אופן השימוש בקבוצת הלמידה בפייסבוק, תוך התמקדות בהבדלים בין סטודנטים מקבוצת הרוב וסטודנטים יוצאי אתיופיה.

שלב שני: ניתוח תוכן של פוסטים שנכתבו על ידי סטודנטים בקבוצת למידה ספונטאנית בפייסבוק, תוך בדיקת ההבדלים בין סטודנטים מקבוצת הרוב וסטודנטים יוצאי אתיופיה.

כפי שנטען במבוא, טרם נעשו מחקרים על שימושים שעושים סטודנטים יוצאי אתיופיה ברשת החברתית המקוונת בכלל ועל קבוצות למידה ברשתות אלה בפרט. לכן השלב הראשון במחקר התחיל מהסתכלות על תהליכי הלמידה, כפי שהם מתרחשים באופן ספונטאני וללא התערבות, בכדי לאפיין את מעורבותם של סטודנטים יוצאי אתיופיה בתהליכים אלו. בשלב השני, נערכה התערבות מינימאלית, במסגרתה סופר לסטודנטים על קורסים בהם סטודנטים אחרים פתחו לעצמם קבוצת למידה בפייסבוק, ועל התמיכה בלמידה שקבוצה זו סיפקה. כך למעשה נחשפו הסטודנטים לקיומה של קבוצת למידה ברשת, יתרונותיה ותרומתה לתהליך הלמידה. בתום הקורס, הסטודנטים נתנו את הסכמתם שאחת החוקרות (שהיא גם המרצה בקורס) תצטרף לקבוצה לצורכי מחקר. בשלב זה של המחקר (בחנו: א) מיהם הסטודנטים שהיו חברים בקבוצה; (ב) האם קיים הבדל בין סטודנטים יוצאי אתיופיה לסטודנטים מקבוצת הרוב באופן ההשתתפות בקבוצה זו; (ג) כיצד הבדל זה, אם קיים, בא לידי ביטוי.

משתתפי המחקר

המחקר התבצע במכללה אקדמית באזור השרון, בה לומדים מעל 3000 סטודנטים, מתוכם כ-60 סטודנטים יוצאי אתיופיה. טבלה 1 מציגה את משתתפי המחקר לפי שני שלבי המחקר: סקר וניתוח פוסטים בקבוצת למידה מקוונת.

טבלה 1. משתתפי המחקר

שלבי המחקר	מסי הנחקרים ושייכותם האתני	הקשר ושלב בלימודים
שלב ראשון	36 סטודנטים יוצאי אתיופיה 136 סטודנטים השייכים לאוכלוסיית הרוב	סטודנטים מחוגים שונים הלומדים בשנים הראשונה והשנייה לקראת התואר הראשון, וסטודנטים הלומדים במכינה הקדם אקדמית
שלב שני	כל הסטודנטים שבררו להשתתף בקבוצת הלמידה ברשת החברתית המקוונת: 6 מתוך 11 סטודנטים יוצאי אתיופיה ו-23 מתוך 23 סטודנטים השייכים לאוכלוסיית הרוב	סטודנטים הלומדים במכינה הקדם אקדמית

מקורות לאיסוף נתונים

טבלה 2 מתארת את המקורות לאיסוף הנתונים, מטרתם ודרכי הניתוח, לפי שלבי המחקר השונים.

טבלה 2. איסוף הנתונים ודרכי הניתוח

שלב המחקר	מקור לאיסוף הנתונים	מטרה	דרכי ניתוח
שלב ראשון	סקר	לבחון את אופן השימוש ברשתות חברתיות מקוונות ובקבוצות למידה בתוכן ולמפות אותו כמותית, תוך בדיקת ההבדלים בין סטודנטים מקבוצת הרוב וסטודנטים יוצאי אתיופיה	ניתוחים סטטיסטיים שבוצעו בתוכנת ה-SPSS
שלב שני	פוסטים מתוך הפייסבוק	לבחון את האופן בו משתמשים סטודנטים (משתי אוכלוסיות המחקר) בקבוצות למידה בפייסבוק לצרכיהם השונים, תוך התמקדות בצרכים לימודיים וחברתיים	כימות ניתוח תוכן מילולי (Chi, 1997), ויצירת קטגוריות תוכן משותפות

ממצאים

ממצאי המחקר מצביעים על הבדלים בשימושים בפייסבוק בהקשר של לימודים אקדמיים ושייכות חברתית, בין סטודנטים יוצאי אתיופיה לבין סטודנטים מקבוצת הרוב.

מרבית השאלות בסקר נמדדו בסולם ליקרט, על סולם הנע מ-1 (נכון מאוד) ל-4 (כלל לא נכון).

שאלה מס' 1: פער דיגיטלי

במחקר הנוכחי לא נבדקו הפרמטרים "המסורתיים" של הפער דיגיטלי – כגון עצם הנגישות לטכנולוגיה וכן לא נבדקה מיומנות השימוש – אלא היסטוריית השימוש ברשתות חברתיות והנטייה לנצל את המשאבים הדיגיטליים לצרכים לימודיים.

הפער דיגיטלי בין סטודנטים יוצאי אתיופיה לבין סטודנטים מקבוצת הרוב בא לידי ביטוי בהבדלים במשך השימוש בפייסבוק בכלל ובשימוש בקבוצת הלמידה בפייסבוק בפרט. נמצא, כי מספר השנים הממוצע בהן השתמשו סטודנטים יוצאי אתיופיה ברשת חברתית מקוונת היה נמוך יותר (3.3) בהשוואה לסטודנטים מקבוצת הרוב (4.0) ($t(170) = 3.794, p < 0.001$). זאת ועוד, מניתוח הפוסטים בקבוצת הלמידה בפייסבוק עולה, כי כל הסטודנטים מקבוצת הרוב היו חברים בקבוצה (28), לעומת רק כמחצית מהסטודנטים יוצאי אתיופיה (6).

בנוסף, אחוז המשתתפים בסקר שהשיבו, כי ההיגדים הקשורים לשימוש ברשתות חברתיות מקוונות אינם רלוונטיים לגביהם או שלא ענו עליהם היה גדול משמעותית בקרב סטודנטים יוצאי אתיופיה בהשוואה לסטודנטים מקבוצת הרוב. היגדים אלה קובצו לשלוש קטגוריות: שימושים חברתיים (59.5% מסטודנטים יוצאי אתיופיה לעומת 9.6% סטודנטים מקבוצת הרוב); שימושים לימודיים (43.2% לעומת 5.9% בהתאמה); ושימושים מנהלתיים (43.2% לעומת 5.1% בהתאמה).

שאלה מס' 2: שימושים לימודיים ברשתות חברתיות

נמצאו הבדלים בשימושים שעושים סטודנטים יוצאי אתיופיה ברשתות חברתיות מקוונות בהקשר ללימודים האקדמיים, לעומת השימושים שעושים סטודנטים מקבוצת הרוב. כך, מהסקר עולה, כי רק 3% מקרב סטודנטים יוצאי אתיופיה לומדים מסיכומים המועלים לקבוצה לעומת 22% מהסטודנטים השייכים לקבוצת הרוב. כמו כן, הם משתמשים ברשת פחות (2.36) מסטודנטים מקבוצת הרוב (2.03), כדי לקבל עזרה בשיעורי הבית ($t_{(166)} = 2.26, p < 0.05$), וכדי ללמוד עם חבריהם לקבוצה (2.69 לעומת 2.39 בהתאמה) ($t_{(32.5)} = 2.774, p < 0.05$) וגם פחות עוזרים לחבריהם ללימודים (2.5 לעומת 2.03 בהתאמה) ($t_{(165)} = 3.257, p < 0.001$). זאת ועוד, בשאלות פתוחות נמצא כי סטודנטים יוצאי אתיופיה לא מקבלים הסברים לנושאים שנלמדו בשיעור מחבריהם לקבוצה (0%) לעומת 10% מהסטודנטים השייכים לאוכלוסיית הרוב.

בנוסף, 78% מתוך הסטודנטים מאוכלוסיית הרוב סבורים, כי קבוצת הלמידה המקוונת תורמת ללמידתם, לעומת 51.9% מקרב סטודנטים יוצאי אתיופיה ($\chi^2_{(1)} = 7.765, p < 0.05$). בשאלות פתוחות, סטודנטים מקבוצת הרוב פירטו כיצד הם משתמשים ביתרונות של הרשת לצורכי למידה (לדוגמה: מציאת חומרים באינטרנט, מענה מהיר לשאלותיהם, פניה לכמות גדולה של אנשים, וכן העלאת תמונות, סרטונים, קבצי קול והסברים על תכנים לימודיים). לעומתם, סטודנטים יוצאי אתיופיה לא ציינו אף יתרון של הרשת לצורכי למידה.

מניתוח פעילותם של סטודנטים יוצאי אתיופיה בקבוצת הלמידה המקוונת נמצא, כי במשך סמסטר שלם (סמסטר א') הם לא יזמו אף פוסט, לא הגיבו לפוסטים שסטודנטים אחרים כתבו, ולא סימנו ב"לייק" אף פוסט או תגובה. לעומתם, סטודנטים מקבוצת הרוב יזמו 28 פוסטים, הגיבו 132 פעמים לפוסטים של אחרים, וסימנו 87 "לייקים". כל הפוסטים והתגובות נקראו על ידי כלל הסטודנטים שהיו חברים בקבוצת הלמידה: יוצאי אתיופיה ומקבוצת הרוב. במהלך סמסטר ב' סטודנטים יוצאי אתיופיה יזמו פוסט אחד, כתבו שלוש תגובות לפוסטים שסטודנטים אחרים כתבו וסימנו שלושה "לייקים". לעומתם, סטודנטים מקבוצת הרוב יזמו 30 פוסטים, הגיבו 19 פעמים לפוסטים של אחרים וסימנו 60 "לייקים". גם בסמסטר זה, כל הפוסטים והתגובות נקראו על ידי כלל הסטודנטים שהיו חברים בקבוצת הלמידה.

שאלה מס' 3: תרומת הרשתות החברתיות לשייכות חברתית

סטודנטים יוצאי אתיופיה הרגישו פחות שייכים לקבוצת הלמידה, לעומת הסטודנטים מקרב קבוצת הרוב: כך, 78% מקרב הסטודנטים מקבוצת הרוב מרגישים שייכות לשאר הסטודנטים החברים בקבוצה, לעומת 51.9% מקרב סטודנטים יוצאי אתיופיה ($\chi^2_{(3)} = 10.29, p < 0.05$). כמו כן, סטודנטים יוצאי אתיופיה משתמשים פחות ברשת כדי לשמור על קשר עם סטודנטים הלומדים איתם וכדי להתעדכן על חיי החברה של סטודנטים אלה (2.7 לעומת 2.3 בהתאמה) ($t_{(165)} = 3.159, p < 0.05$).

דין ומסקנות

ממצאי המחקר עולה, כי בשונה מסטודנטים מקבוצת הרוב, סטודנטים יוצאי אתיופיה לא מנצלים את יתרונותיה של הרשת החברתית לצרכים לימודיים וחברתיים. סביר להניח, כי פער זה משפיע על יכולותיהם להשתמש ברשת החברתית המקוונת לצרכים חברתיים ולימודיים.

זאת ועוד, למרות שסטודנטים יוצאי אתיופיה צפו בכל הפוסטים והתגובות בקבוצת הלמידה המקוונת, הם לא השתתפו בה באופן פעיל. ממצא זה מעיד על דפוס השתתפות פריפריאלית שמסתכמת בצפייה בלבד. בדומה, מהסקר עולה, כי היתה מעט אינטראקציה בתוך קבוצת הלמידה בפייסבוק, של סטודנטים יוצאי אתיופיה עם סטודנטים מחברת הרוב, המעידה על אי שילובם החברתי. ייתכן וממצא זה קשור לבידודם החברתי בתוך הכיתה המשליך על בידודם במרחב הווירטואלי. ייתכן וזו גם הסיבה לכך שסטודנטים יוצאי אתיופיה משתמשים פחות ברשת החברתית המקוונת לצרכים חברתיים. לבסוף, מאחר וסטודנטים יוצאי אתיופיה לא היו פעילים בקבוצת הלמידה, לא ניתן היה לזהות אצלם תהליכים של למידה תרבותית.

אחד התפקידים מרכזיים של הרשת החברתית המקוונת הוא קיום אינטראקציות חברתיות. מתוך ממצאי הסקר ניתן לראות, כי סטודנטים מקבוצת הרוב סבורים שהם אינם משתמשים ברשת לצרכים חברתיים אלא רותמים את הסיבה החברתית המוכרת להם ומשתמשים בה לצרכים לימודיים. אולם, ממצאי הסקר עומדים בסתירה לפעילותם הספונטאנית ברשת החברתית, כפי שבאה לידי ביטוי בניחות הפוסטים, מאחר ואלו מעידים על פעילות חברתית, לצד פעילות לימודית ברשת. יתכן והסיבה לסתירה נובעת מהתייחסותם של הסטודנטים לקבוצה כאל מקום ללמידה

בלבד, אך הממצא מחזק את הטענה כי לא ניתן לנתק את הפעילות החברתית מהפעילות הלימודית (LINKS, 2012).

לכן אנו משערות, כי אם סטודנטים יוצאי אתיופיה יהיו פעילים יותר בקבוצת הלמידה הספונטאנית ברשת, תהיה להם האפשרות להשתתף באינטראקציות ליצירת שיח עם עמיתיהם לכיתה (Hamid, Waycott, Kurnia & Chang, 2010; Steinfield et al., 2008). אינטראקציות אלה יכולות לסייע להם בתהליך הלמידה, להעמיק את מעורבותם החברתית ולשפר את תחושת ההצלחה הלימודית שלהם. לאור יתרונותיה של הרשת החברתית, אנו משערות כי ניתן לרתום אותה לשיפור תקשורת בלתי אמצעית, ובכך ובכך לסייע לסטודנטים יוצאי אתיופיה בקשיים עמם הם מתמודדים ובפרט, לצמצם את הניכור והבידוד החברתי. לכן, למחקר זה יהיה מחקר המשך, במסגרתו ניזום התערבויות שיצריכו פעילויות של כלל הסטודנטים בתוך קבוצת הלמידה המקוונת, במטרה לסייע לסטודנטים יוצאי אתיופיה לקחת חלק פעיל יותר בקבוצת הלמידה המקוונת.

מקורות

- בן עזר, ג' (1992). **כמו אור בכד. עלייתם וקליטתם של יהודי אתיופיה**. ירושלים: ראובן מס בע"מ.
- דובינר, ד' (2012). נושא במוקד: קליטת עולי אתיופיה בהיבט לשוני, חברתי וחינוכי. **הד האולפן החדש**, 99, 89-80.
- כורם, ע' והורנצ'יק, ג' (2013). תפיסות של צעירים יוצאי אתיופיה את הסתגלותם הסוציו-תרבותית בישראל. **הגירה**, 2, 73-55.
- ליסיצה, ס' וצי'אצ'אשווילי-בולוטין, ס' (2013). הפער הדיגיטלי כפער חברתי, האומנם? אי-שוויון בנגישות לאינטרנט ובשימוש בו בקרב מהגרים בחברה הישראלית. **מסגרות מדיה**, 10, 1-31.
- מישר-טל, ח', קורץ, ג' ופיטרסה, א' (2012). קבוצת לימוד בפייסבוק – האם יכולה לשמש כתחליף למערכת לניהול למידה? בתוך: גרי נ', כספי א', עדן ס', קלמן י', עשת-אלקלעי, י' (עורכים), **האדם הלומד בעידן הטכנולוגי: כנס צ'ייס לחקר חדשנות וטכנולוגיות למידה 2012**, 175-182.
- תדהר, נ', שגיא, א', לוי-פלד, ר', וקלי י'. (2012). מודל הוראה ליצירת קהילת למידה מתוקשבת באמצעות רשת חברתית. מאמר שהוצג בכנס מיט"ל העשירי, רחובות.
- Benitez, J. L. (2006). Transnational dimensions of the digital divide among Salvadoran immigrants in the Washington DC metropolitan area. *Global Networks*, 6(2), 181-199.
- Blattner, G., & Fiori, M. (2009). Facebook in the language classroom: Promises and possibilities. *International Journal of Instructional Technology and Distance Learning*, 6(1), 17-28.
- Bosch, T. E. (2009). Using online social networking for teaching and learning: Facebook use at the University of Cape Town. *Communicatio: South African Journal for Communication Theory and Research*, 35(2), 185-200.
- Chen, W., Choi, A., & Kay, S. (2011). Leveraging computer mediated communication for social support in Immigrants' intercultural adaptation. *Cross-Cultural Communication*, 7(3), 167-176.
- Clafferty, E. M. (2011). Facilitating social networking within the student experience. *International Journal of Electrical Engineering Education*, 48(3), 245-251.
- Elias, N. and Lemish, D. (2008). When all else fail: The Internet and adolescent-immigrants. In K. Drotner (ed.), *Informal learning and digital media* (pp. 139-157). Cambridge, UP.
- Elias, N. & Lemish, D. (2009). Spinning the web of identity: The roles of the internet in the lives of immigrant adolescents. *New Media & Society* 11(4): 533-551.
- Elias, N., & Kemp, A. (2010). The new second generation: Non-Jewish olim, black jews and children of migrant workers in Israel. *israel studies*, 15(1), 73-94.
- Ellison, N.B., Steinfield, C. & Lampe, C. (2007). The benefits of Facebook "friends": Social capital and college students' use of online social network sites. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12(4), 1143-1168.
- Hamid, S., Waycott, J., Kurnia, S., & Chang, S. (2010). The use of online social networking for higher education from an activity theory perspective.

- Hargittai, E. (2010). Digital natives? Variation in internet skills and uses among members of the "net generation". *Sociological Inquiry*, 80(1), 92-113.
- Jürgens, P. (2012). Communities of communication: making sense of the "social" in social media. In K. Bredl, J. Hünninger & J. L. Jensen (Ed.), *Methods for Analyzing Social Media* (pp. 45-62). London and New York: Taylor & Francis Group.
- Kurtz, G. (2013). Facebook group as a space for interactive and collaborative learning. *International Journal of Social Media and Interactive Learning Environments*, 1(4), 406-418.
- LINKS research team (2012). *Learning In a Networked Society (LINKS): Co-creation of knowledge in technology-enhanced learning communities*. Unpublished research proposal.
- Phinney, J. S., Horenczyk, G., Liebkind, K., & Vedder, P. (2001). Ethnic identity, immigration, and well-being: An interactional perspective. *Journal of social issues*, 57(3), 493-510.
- Rimor, R., & Arie, P. (2013). An English play is hosted by Facebook: Students achievements and attitudes towards studying an English play using the Facebook environment. *ICERI2013 Proceedings*, 7122-7132.
- Ringel, S., Ronell, N., & Getahun, S. (2005). Factors in the integration process of adolescent immigrants: The case of Ethiopian Jews in Israel. *International Social Work*, 48(1), 63-76.
- Steinfeld, C., Ellison, N. B., & Lampe, C. (2008). Social capital, self-esteem, and use of online social network sites: A longitudinal analysis. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 29(6), 434-445.
- Wang, Q., Woo, H. L., Quek, C. L., Yang, Y., & Liu, M. (2012). Using the Facebook group as a learning management system: An exploratory study. *British Journal of Educational Technology*, 43(3), 428-438.
- Zadeh, Z. Y., Geva, E., & Rogers, M. A. (2008). The impact of acculturation on the perception of academic achievement by immigrant mothers and their children. *School Psychology International*, 29(1), 39-70.